

Kalbin beş devâsı

İmam Nevevî, "el-Ezkâr"ında (s.159) İbrahim el-Havvâs'ın nefis bir önerisini aktarır:

"Kalbin devâsı beş şeydir:

- 1 Düşünerek Kur'ân okumak,
- 2 mide boşluğu,
- 3 gece kalkması (kıyâmü'l-leyl),
- 4 seherlerde yalvarmak,
- 5 sâlihlerle oturmak."

Ebû İshak İbrahim b. Ahmed el-Havvâs (ö: H.291/M.904) Samerra doğumlu; hurma yaprağından zembil yaparak geçindiğinden 'Havvâs' lakabını almış. Kitâbü'l-Mütevakkilîn adlı eserin de müellifi.

Bugünkü yazım, el-Havvâs'ın bu harika reçetesi üzerine bir teemmül denemesi olacak, inşaallah.

Önce "kalb"den başlamalıyız: Kalb, bilinen mânâsı itibariyle, kan pompası olan organımız ise de, Kur'ân/İslâm literatüründe 'bilgi ve düşüncenin kaynağı/aracı'dır; akletme, düşünme, anlama, kavrama, eşyanın hakikatini bilme, iman etme, hidayete erme... kalble yapılır. Ayrıca Kur'ân'da fuâd, sadr, lüb, nühâ gibi terimler de kalb manasına kullanılır. Kur'ân 'kalbleriyle akletmeyenler'den söz eder (7/179; 22/46); 'kalbi olan... öğüt alır' buyurur (50/37); kalbi (fuâd) insan davranışlarından sorumlu tutar. Yine Kur'ân'a göre, kalb hidayete erer (3/103; 64/11), îman eder (49/7,14; 58/22), şefkat ve merhamet eder (57/27), Zikrullah'la tatmin bulur (13/28)... Öte yandan, kalb çok değişken olduğundan bu ismi almıştır da denilir (bkz: Tâcu'l-Arûs, İhyâ). Nitekim kalb kirlenir/paslanır (83/14), katılaştır (2/74; 3/159; 5/13; 6/43; 39/22; 57/16), marazlı/hasta hale gelir (2/10; 5/52; 8/49; 9/125; 22/53; 24/50; 33/12,32,60; 47/20,29; 74/31), perdelenir, örtülür (18/57; 41/5) ve -maazallah- mühürlenir (2/7; 6/46; 9/87,93; 10/74; 16/108; 30/59; 40/35; 42/24; 45/23; 47/16; 63/3). Burada inkılâb ile kalb arasındaki semantik bağdan da söz etmeliyiz. Peygamberimiz(s.), kalbin değişmesiyle bütün beden ve davranışların değişeceğini beyan eder ve "Kalb sâlih olunca beden de salih olur" buyurur. Aleyhisselâm'ın en sık tekrarladığı duâ şudur: "Yâ mukallibe'l-kulûb! Sebbit kalbî alâ dînike: Ey kalbleri inkılab ettiren! Kalbimi dînin üzere sabit kıl."

Şimdi, kalbin devâlarını izaha edelim:

Birinci Düşünerek Kur'ân okumak!..

Ciltler dolusu kitap yazılması bir konu. Biz, Kur'ân'ı Anlamak Farzdır adlı eserimizde konuyu genişçe inceledik. Kalbiyle aklederek, tefekkür, tezekkür ve tedebbür ederek sürekli bir şekilde Kur'ân okuyan müminin kalbi tertemiz (selîm) hale gelir; aklı, zihni, basîreti, ufku açılır. Bu yüzden Kur'ân, her sayfasında, bizleri Allah'ın kainattaki ve Kitâb'daki âyetleri üzerinde düşünmeye çağırır. Zaten, inceden inceye, derin derin düşünmeden ilahî mesajı gereği gibi anlamak da mümkün olmaz. Hz.Ali (r.a) Kur'ân için; "Gönüllerin baharı ondadır; bilgilerin kaynakları ondadır. Gönüle ondan başka bir şey cilâ olmaz; ondan başka bir şey gönlü parlatamaz." der. Ashâbın Kur'ân hocalarından Abdullah ibni Mes'ûd(r.a) da; "Allahım, ... Sen'den Kur'ân'ı kalbimin baharı, sıkıntı ve gamlarımın atılma vesilesi kılmanı dilerim" diye duâ ederdi.

İkinci :Mide boşluğu

Bitimine geldiğimiz Ramazan ayı vesilesiyle, tüm müminler tam bir ay boyunca yaşadılar, elhamdülillah. Kalbin, aklın, zihnin behimî arzu ve isteklerden sıyrılarak ilahî mesajı algılamaya nasıl daha elverişli hale geldiğini bizzat tecrübe ettik. Şimdi, sevgili Engin Noyan'ın kulağını çınlatmanın zamanı: "Vallahi" diyor; "Ramazan'da benim kafam daha iyi çalışıyor." Küçük bir deneye ne dersiniz? Şu son gün, oruçlu kalple düşünerek birkaç sayfa Kur'ân okuyalım; bir de bayramla birlikte tıka-basa mideyi doldurduğumuz günlerde birkaç sayfa okumayı deneyelim. Farkı bizzat görelim.

Üçüncü devâ; gece kalkması (kıyâmü'l-leyl):

Allah(c.c), Hz.Peygamber'in(s.) şahsında müminlere, gece kalkıp namaz kılmayı ve düşünme düşünme, ağır ağır Kur'ân okumayı tavsiye buyurur (73/1-7). Müzzemmil sûresinde gece kalkması için kullanılan tabir de çok dikkat çekicidir: Nâşi'etü'l-leyl yani gece neş'esi!.. Gecenin dinginliğinde kalkıp hulûs-u kalble Kur'ân okuyarak o vakitte riyasız bir ulvî neş'e yaşamak!.. Âyetin devamında; ancak böyle sakin bir zaman diliminde dil ile gönül/kalp arasında tam bir harmoni ve uyum sağlanabileceği, '(sorumluluğu) ağır sözün' yani Kur'ân'ın daha iyi anlaşılacağı vurgulanır.

Dördüncüsü, seherlerde yalvarmak:

Sabah/seher vakti, yeni bir günün değil, yeni bir hayatın başlangıcıdır. Bir âyet (39/42), her uykunun ölüp geri dirilmek anlamına geldiğini hatırlatır. Hz.Rasûl'ün sabaha erince: "Bizi öldürdükten sonra tekrar hayat veren Allah'a hamdolsun! Zaten dönüşümüz de O'nadır" diye duâ etmesinin hikmeti de bu olsa gerektir. Böyle bir duâ kalbi diriltmez mi? Kur'ân,

cennet nimetiyle ödüllendirilenlerin "seherlerde istiğfar edenler" (51/18) olduğunu beyan buyurur.

Beşincisi, salihlerle oturmak:

Düşünceleri ve davranışları, fikirleri ve zikirleri sâlih olan insanlarla beraber olmak; Rablerine icabet eden, namazı dosdoğru kılan, infak eden, aralarında istişâre eden, bir haksızlığa uğradıklarında yardımlaşarak kendilerini savunan (42/38-39), birbirlerine hakkı ve sabrı tavsiye eden (103/3) bir cemaat olup onlarla hemhâl olmak, onlardan beslenmek... elbette akı/kalbi diri tutar.

Evet, kalblerimizin kirlenmemesi, katılaşmaması, hastalanmaması ve -Allah korusun- mühürlenmemesi için; tam tersine devâ bulup dirilmesi, cilalanması için Kur'ân'ı kalbimizin baharı yapma zamanı değil mi?

"İman edenlerin Allah'ın Zikr'ine ve O'ndan inen hakka kalplerinin yumuşaması zamanı gelmedi mi?" (57/16)